

Balša Brković

P A R A N O J A U
P O D G O R I C I

noir iz nulte decenije

JUŽNO OD GRANCE

BOOKFI

P A R A N O J A U

P O D G O R I C I

noir iz nulte decenije

BOOKA.

Knjiga **004**

Edicija **Južno od granice**

BALŠA BRKOVIĆ
PARANOJA U PODGORICI

© Balša Brković 2010.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128

office@booka.in

www.booka.in

DIZAJN KORICA I PRELOM

Ivan Benussi

AUTOR LOGOTIPA

Aleksandar Maćašev

ŠTAMPA

DMD Štamparija

TIRAŽ

1500

Beograd, oktobar 2010.

Prvo izdanje

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
nići reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

ROMAN

PARANOJA U
PODGORICI

noir iz nulte decenije

BALŠA BRKOVIĆ

BOOKA.

Tehnički gledano, svi ili gotovo svi događaji u ovoj priči su čista fikcija. Kako uostalom i dolikuje jednoj paranoičnoj povijesti.

Opet, sve to ne umanjuje njihovu istinitost...

B.B.

Sanji, bez ostatka.

Prvi čovjek je bio najveći mučenik u istoriji svijeta.

Jednom sam probao da zamislim tog proto-Adama. I da dokučim čime je i kako zaslužio oba svoja zvanja – i „prvog“, i „čovjeka“. Titule koje mu, jamačno, nisu donijele nikakvu medalju niti priznanja, prije bi se, i to s velikom sigurnošću moglo reći da su mu donijele samo nevolje. On čak nije mogao ni pomisliti da je rodonačelnik bilo čega. Vjerovatnije je da je sebe doživljavao kao izroda i nesrećnika, i pretpostavljam da je očajavao što nije u stanju da živi kao svi drugi, obični i normalni, srećni majmuni...

A kako je počelo?

U vrijeme dok su ljudi još bili beslovesna bića, kreature bez jezika, svi su, kako se to obično kaže, naporno radili... Čitava mikro-zajednica (šira porodica, rod) bila je precizan radni mehanizam gdje je svako imao svoj jasno definisan udio. I nakon teškog dana svi su temeljno i čvrsto spavali... Umorni majmuni, prilično vješti sa rukama, upućeni jedni na druge... Vrsta u usponu.

E, prvi čovjek je, u suštini bio – prvi nesaničar. Tu počinje da se odvija istorija ljudskog. Tom činjenicom, jednom nesanicom, za pravo, počinju njegove muke i, istovremeno, vrsta koja će ovladati svijetom.

Onaj koji se prevrtao na svom mjestu za spavanje, uzalud pokušavajući da usni, morao je biti debelo začuđen tim novim stanjem. I tako začuđen (*Pjesnici su čuđenje u svijetu*, A. B. Šimić) blenuo je u nebo. Noćno nebo. Žuti krug mjeseca, zvijezde... Koje su vjerovatno izgledale unekoliko drugačije nego danas. Katkad uznemirujući oblaci koji sve sakriju, pa nebom pleše čisto ništavilo. Sve to bijahu slike koje će snažno zaigrati njegovu maštu, gurnuti ga u zamišljanje svjetova koje niko vidio nije.

Budući da nije spavao, i da se to ponavljalo svake noći, počeo je, za dana, da osjeća umor. Sljedeći korak je bio izbjegavanje svojih

obaveza prema zajedničkom radu. Dakle, prvi čovjek je, nakon prvog nesaničara, bio i – prvi neradnik u povijesti...

Preko dana je počeo da smišlja i traži sve komplikovanije načine da se ukrije, da pokuša prikriti svoj nerad i nesanicu.

Postao je „drugačiji“. Ostatak zajednice više ga nije doživljavao kao ravnopravnog. Dok su drugi išli u zajednički rad, on je, sada izopštenik iz važnih poslova, ostavljan sa mladuncima u logoru, u tom njihovom obitavalištu, kako god ono izgledalo. Počeo je da obučava mlade. Igri, prije svega. Tako da je, gotovo slučajno, postao i – prvi pedagog. Kasnije će zajednica reagovati na to „kvarenje omladine“. To je arhetipski sloj mita o „nepodobnom učitelju“ kojeg vlast ubija – najljepše ispričana u Platonovoj priči o Sokratu i njegovoj smrti.

Tako da je prvi čovjek, koji je zapravo bio prvi nesaničar, i prvi neradnik, i prvi „drugačiji“, i prvi pedagog, postao i prva žrtva montiranog političkog procesa. Prvi disident. Prvi izopštenik. Uh, odista, nije mu bilo lako... A sve je, sjetimo se, počelo noćobdijskim čuđenjem.

Prirodno, nakon svega ovoga, nakon ovakvog slijeda neveselih događaja, uzbuđljivog i tragičnog, prvi čovjek postao je, sada već gotovo očekivano – i prvi paranoik. Počeo je svuda da uočava znake i razloge za svoje nove nedaće. Što ga je samo učinilo bićem koje još kompleksnije i brže razmišlja, predviđa događaje, pokušava da ih, na ovaj ili onaj način, promijeni.

Nije, zapravo, toliko važno što je bilo s njim i kako je ta vrsta uopšte počela da se umnožava dok su njegovi najbliži, zdrave i radne životinje, ostali samo to što su i tada bili.

Meni je važno da je on, prvi čovjek, bio i prvi paranoik. Da su to dvoje, ljudsko i paranoja kao takva, u stvari, od početka neodvojivi... Ključni sastojak supstance koja je evoluirala u humanitet, bila je ča-sna paranoja. Eto, da se zna...

Tek sam u zadnji čas shvatio što će se desiti: krupni i snažni čovjek, bliže šezdesetj nego pedesetj, ali dobrodržeci, kao gonjen

bjesovima izletio je iz radnje i umalo, svom snagom, udario u mene. Istrčao je kao posjednut, nije gledao ispred sebe, već unazad, prema vratima radnje, a ja sam nekako uspio, pomjeranjem u stranu i izvijanjem tijela, pokretom dostojnim toreadora, izbjeci sudar. Tek me je malo zakačio, ali uspješna eskivaža nije umanjila moje iznenađenje.

Tada se na vratima piljare pojavila razgoropađena djevojka, crnokosa i bučna. Bacila je, iz sve snage, no prilično neprecizno, prema tipu nekakvu čokoladu, koja je završila na haubi nepropisno parkirano automobila. Djevojka je psovala... „Seljačino ruska, nabijem te na kurac... Ti meni da se *nabačaš* i da me čašćavaš čokoladom...“

Rus, ako je njena nacionalna kvalifikacija bila tačna, zaustavio se pored debele i oniže gospođe, nakazno obučene. Stao je pored nje i počeo da objašnjava. Furiozna Crnogorka je bila u pravu – jeste Rus. Onda je debela Ruskinja krenula nešto da govori na smiješnoj mješavini ruskog i crnogorskog, nazivajući furiju iz prodavnice „djevuškom“, da je on zapravo tom čokoladom htio da oda priznanje njenoj ljepoti... Niko je nije slušao.

„Pi, seljačine ruske“, viknula je gnjevna djevojka, i vratila se u radnju. Naravno, odmah za njom sam ušao da kupim cigarete, iako sam u džepu imao tek načetu kutiju. Morao sam da je osmotrim. Ako sam dobro shvatio – zaista je pretjerala: čovjek je samo htio da bude ljubazan. Pretpostavljam.

Ona je nastavila svoj show u radnji. Dvije starije gospođe su je slušale sa vidljivim odobravanjem.

„Seljačina smrdljiva. Tu su došli sa ovim Rusima što su kupili Kombinat. On im je nekakav glavni inženjer. Svaki dan bali kad uđe nešto da kupi. I ostavlja ženu napolju, da bi mogao da mi nešto namiguje, žmirka... Jedan dan je krenuo nešto da me dodiruje oko struka...“

„Zamisli, što bi joj taj radio“, veli dramatično, ali zgroženo deblja od prisutnih gospođa, a druga joj odgovara jednim rezigniranim i svegovorećim „Eeee“...

Volim jutarnju kafu da pijem sam.

Svaki dan počinjem espressom u „Maestru“, dugo čitam novine, na neke rubrike se vraćam nakon završetka sportskih strana. Zapravo to je vrhunac, to je komad jutra koji obožavam – detaljno iščitavanje sportskih strana u dnevnim novinama. To što sam završio književnost i što radim u biblioteci nikada nije ubilo moju strast, tako infantilnu opčinjenost svijetom sporta. Poslije se vratim na detaljnije iščitavanje politike i vijesti iz svijeta. Tu čovjek uvijek može da se utripuje. A ja prvu kafu obično pijem svježije naduvan. Kakvih tu ponekad bude tripova – ne mogu da *preskočim* rečenicu, zaboradio sam, po deset minuta... Uzbudljivo, čarobno, nema što, mozak neće da svari jednu jebenu rečenicu. Znači, ti kreneš, baš odlučno, prva, druga riječ, nailazi i treća, a ti si koncentrisan i sve je potpuno pod kontrolom... a onda sljedeća riječ, ili neka tanana igra između onih prvih nekoliko aktivira *trip*, i zbogom... Dođem ja do tačke, ali opet ne znam što sam pročitao. Pa nazad, i opet, i sve tako. Takve jutarnje igre obožavam.

Podgoričani, vjerujem, misle da sam lud. Jedan me je, i to vrlo naklonjen čovjek (starovaroško porodično prijateljstvo, ono – dedovi su nam bili kumovi, ako to danas zapravo išta znači) najozbiljnije, i ne bez neke iskrene tuge u glasu, sažaljenja čak, pitao – „Što uvijek sjediš sam?“. U prvi mah nisam znao što da mu odgovorim. Vilma je jedina osoba koja mi prilikom mog jutarnjeg rituala ne smeta, ali njen posao počinje u sedam, a ja u biblioteku ne moram prije podneva.

Toga jutra (sada mi izgleda da između toga *sada* i ovoga *sada* stoji jedna omanja vječnost) došao sam dobro razvaljen – pojavila se neka nova *alбанка*, ludača, savršena – i kad sam vidio naslovnu stranu „Vijesti“ oduzeo mi se dah.

Nisam od šoka mogao da otvorim novine. Stavio sam ih na sto, čekao kafu, lagano palio cigaretu. Nisam htio da krenem u čitanje prije onog neponovljivog, *otvarajućeg* gutljaja espressa bez šećera, čiji prvi udar je u „Maestru“ ubjedljivo najbolji u gradu. Sve vrijeme blenuo sam u jezivo jasan naslov preko cijele strane. „Anto Đoković pronađen mrtav u hotelskoj sobi“.

Profesor Đoković je bio legenda, strašan tip, jedini od ljudi koji su se kako-tako bavili politikom a da mi je bio simpatičan. Zapravo, on i nije bio baš klasični političar. Imao je pedesetak godina, predavao je uporedne religije, ili neku sociologiju, ili nešto slično na Fakultetu, a javno je nastupao prije svega kao žestok kritičar aktuelne vlasti. Nije bio član neke od partija, samo je volio da javno kaže sve što misli o političarima i njihovim nastupima... Nešto kao nestranački autoritet, ali nekako baš sa strane. Oni koji ga vole uvijek su isticali kako je on moralan i čist čovjek... Ja to nisam znao, nisam poznavao čovjeka, volio sam njegove tekstove, tako, za ona jutarnja čitanja, ali, zbilja, djelovao je baš tako, kao neko *moralan* i čist. Ja bih uvijek dodao – ako takvo što uopšte postoji. A toga jutra je, izgleda, za takvu ciničnu opasku bilo i više razloga nego što sam i u najvećem ludilu mogao pretpostaviti.

Dignem ponekad u toku mog jutarnjeg rituala glavu sa novina, i samo tada osmotrim lica okolo, ovlašno, bez ikakvih unošenja... Vjerojatno je tako bilo i toga jutra. Niko koga poznajem, mada im lica gledam svakog jutra. Moguće je da sam „snimio“ neki hod za pamćenje širokim trotoarom Ulice Ivana Vujoševića, ali, sigurno sam se brzo vratio nazad, u paniku i riječi.

Uspio sam da se odlijepim od glavnog naslova, i da prikupim svijesti za otvaranje novina i skok na petu stranu gdje se nalazila priča o smrti profesora, začinjena fotografijom – iz hotela „Grand“ iznose nešto umotano, valjda njegov leš. I ne samo njegov, ispostaviće se. Već u podnaslovu nalazilo se još jedno, bivše, ljudsko biće. Neka klinka, ali što će ona tu...

E, nastavak priče me je razorio kao zemljotres. Zapravo, išlo je baš ovako:

„Podgorica – Profesor Anto Đoković pronađen je sinoć mrtav u sobi podgoričkog hotela „Grand“. U istoj sobi pronađen je i leš Selme Lisić (21), studentkinje Muzičke akademije. Kao uzrok smrti Đokovića i Lisićeve nezvanično je navedena – prekomjerna doza heroína. Policajac koji je učestvovao u uviđaju potvrdio nam je da su oba leša

imala jasne i prepoznatljive znakove *over dose*-a, odnosno predoziranja zlokočnim narkotikom.

Za sada je potpuno nejasna priroda veze Đokovića i Lisićeve. On je bio ugledni i omiljeni profesor univerziteta, briljantan intelektualac, figura izuzetnoga javnoga morala, dok je Lisićeva odranije poznata policiji kao težak heroinski ovisnik. Ona nije studirala na fakultetu gdje predaje Đoković, tako da jedini razlog njihove veze može biti strast. Prema heroinu, a vjerovatno i uzajamna.

Kako nam je kazao recepcionar, profesor je iznajmio sobu prekinoć oko osam sati, a što, kako je rekao, nije bilo ništa neobično, radio je to i ranije. Kaže da Lisićevu nije vidio kada je ušla, ali, kako je pojašnio, sa mjesta gdje je on stajao u vrijeme dolaska profesora Đokovića nema se jasan pogled na čitav hol. Nakon što se poslije dvadeset i četiri sata nije odjavio iz sobe iznajmljene upravo na taj period, u sobu je ušla hotelska čistačica koja je okupljenima prepričala što je vidjela, ali je željela da ostane anonimna.

Među prisutnima na uviđaju čulo se da je, prema prvim nalazima istrage, vrijeme smrti nastupilo najvjerovatnije oko dva poslije ponoći prethodne večeri.“

Dalje se u tekstu ređaju podaci iz profesorove biografije (studije u Berlinu, dvije godine kod Markuzea u Americi, saradnja sa uglednim inostranim institucijama, počasn timeratori, saradnja sa južnoameričkim prvacima „teologije oslobođenja“), pominje se i njegov kritički angažman, *Pismo evropskim intelektualcima* i slično, sve, što bi se reklo – uzorita pregnuća... O maloj koja je stradala piše da je narkomanka već pet godina, da je pokušavala da se skine, nekada bila talentovana za muziku, ali, loše društvo i slično... *Eto će je završila*.

Nikako nisam mogao da vjerujem. Da je profesor kresao neku narkomanku i da se klepao žutim. Kako to da objasnim: manje bi mi nevjerovatno bilo da sam pročitao da je vaskrsnuo Kenedi. Ma, i u to bih lakše povjerovao. Kenedijevi imaju para, možda je i to danas moguće, ono, kloniranje, genomi, zajebancije... E, i u to bih povjerovao, ali ovo...

Bio sam pod đavolski jakim utiskom povodom čitave ove stvari, a trava je sve to vjerovatno dodatno drammatizovala, davala svemu epske dimenzije.

Prelistao sam ostatak novina – na sportskim stranama zadržao se kraće nego obično – pa se opet vratio na petu stranu. I kad sam sve još jednom iščitao, zatvorio sam novine. Popio još jednu kafu. Gledao Podgoričanke koje prolaze pored bašte „Maestra“. Svako malo pogled bi mi opet završio na prvoj strani, na ogromnom naslovu koji je oglašavao profesorovu smrt. *Jebač i narkoman, a?*

Osjećao sam dakle za sve to vrijeme i neko razočarenje, koje je ulazilo u prostor lagano čilećeg iznenađenja. Ne možeš dovikovati biti iznenađen. A što poslije?

Najkonkretnije je počelo da se oblikuje razočarenje. Nisam ja nikakav moralista, mislim, daleko sam od toga i po malo strožijim kriterijumima, a nisam ni podložan nekakvim demagoškim histerijama, pa ga nisam osuđivao. Za narkomaniju i blud. Taj momenat će u mom slučaju da učini da mi profesor naknadno bude još simpatičniji, ali, koji si kurac onako lijepo srao o moralu i poštenju i ljudskom duhu i ne znam čemu, a ovamo... Koji si kurac pričao o ne znam kakvim visinama, a zapravo si bio licemjer iz nizine... Bijedni ovisnik i jebač nesrećnih narkomanki. *Marš u pičku materiju*, kako je govorio drug Marks.

I kad bi takve konstrukcije dosegle retorički vrhunac, desio bi se „klik“. Dragi, paranoični, spasonosni „klik“. I to, obično oličen u kakvoj postmodernističkoj psovci. Uostalom, profesor je u jednom tekstu jasno napisao da je postmodernizam uvod u paranoju.

Opet bi mi sve zazvučalo jednostavno nemoguće... Smrdi tu nešto. Profesor mi ne liči na tipa koji iznajmljuje sobe po hotelima za kres šeme. Uostalom, mislim da je samac, da živi sam. Zašto se ne *klepa* sa ribom kući, nego u hotelskoj sobi. Onda se sjetih da je recepcioner kazao da je on to često radio. Jebi ga, možda mu je to bio neki trip, pomislih. Ko zna što ga je ložilo. Svaki čovjek je bolest za sebe. Lična ludila su kao otisci prsta – svako ga ima i sva su različita.

I tako, između obrisa razočarenja i povremenih „klikova“ sumnje, a sve pod sjenkom goleme zbunjenosti, završio sam svoj jutarnji ritual. Zapalio sam cigaretu, i lagano krenuo da ustajem, kad ugledah poznato lice. U „Maestro“ je upravo ulazio moj drug sa studija, Bane Viner. Tako smo ga zvali jer je bio neka vrsta polu-tenisera, ali je nepodnošljivo naloženo gnjavio pričama o svom tenisu. A stalno je u tom napornom prepričavanju svojih teniskih mečeva, koje, uzgred, niko od nas nikada nije gledao, stalno je, kao dosadni refren ponavljao – „I ja ti njemu – viner“. Pa onda kad kresne neku žensku imao je onu nedostojanstvenu mušku potrebu da to objavi, a to je činio uz podignuti palac i pokušaj da lascivno – a jasno – obznani usklikom „Viner“, a to je radio i kad zajebe nekoga u priči, u svakodnevnom avetanju. I sve tako, do vijek taj gest koji je većinu njegovih prijatelja nervirao, ali, on to nikada nije opazio, i stoga je ta mučna situacija porodila njegov nadimak. Za čitav život: Bane zvani Viner. Poslije studija književnosti viđali smo se rijetko. On je bio negdje otišao na par godina, ili tako nešto, ne sjećam se, ali, s vremena na vrijeme, sretnem ga u kafetu ili na ulici, i uvijek se srdačno pozdravimo, obojica insistiramo na viđenju „ovih dana“. Uvijek ostane na tome. Tako ispadne, ne da nam se, pa vjerovatno obojica onda mislimo i da nije nužno. Ali, ta srdačnost ne isparava. Mora da su to bili dinamični studentski dani.

„Borhes, kako si?“, kaže Viner.

Hm, to je glupavi nadimak sa studija. Davali smo nadimke po piscima koje smo čitali tih dana kada smo se i upoznali. Upravo sam čitao „Brodijev izvještaj“. Jedino Viner nije ništa čitao.

„Vineru, otkad se nismo vidjeli...“

Viner mi je spustio ruku preko ramena. Ja sam njega obgrlio preko leđa.

„Stvarno smo stoka... Trista godina, u pičku materinu...“

„Ja radim u biblioteci, imam više vremena od tebe...“

Sjetih se da mi je neko rekao da je Viner sada nekakav visoki službenik u Ministarstvu unutrašnjih poslova. „... ti radiš nešto u policiji, je li tako...“, pitam ga uz zajebantski osmjeh.

„Sjećam se dobro tvojih tirada protiv policije.“

„Pripomagao si tada i ti, sjeti se, ne znam da li smo dijelili neke ljubavi, ali tu smo mržnju dijelili, ali ne govorim ti zbog toga, nego mislim da ti imaš svakako više obaveza od mene...“

Čuo sam od ljudi da je bio častan policajac, mada ja nikad ne vjerujem u takve ocjene. Uvijek sam mislio da takve informacije – potura policija. Da bi ljudi počeli da vjeruju da postoje i dobri policajci.

Mada, Vinera sam pamtio kao napornog, raspričanog, ali u suštini poštenog mladića. Sada se smijulji.

„Bibliotekar, uvijek si bio opterećen istorijom, uvijek si previše vjerovao prošlosti...“

Obojica stojimo, ja idem sa kafe, on tek dolazi. I to ne sam, prolaze pored nas tri tipa od kojih mu jedan pokazuje gdje će sjesti. On im odgovara nekom prigodnom grimasom, jasno mi je da me, na svu sreću, neće pozvati na kafu. Dogovaramo se o sigurnom susretu, uz neke smiješne formulacije tipa *Javi se ti - ne nego se ti javi* i slično. Dok odlazim pokušavam da diskretno osmotrim i njegove prijatelje. Dje-luju kao bukve u skupoj odjeći. Znači, i to su policajci, pomislio sam.

Prošetao sam do biblioteke. Zgrada se renovira, pa su nam kancelarije i knjige rasute na deset lokacija.

U Podgorici se na svakom koraku gradi. Ako dva mjeseca ne prođeš nekom ulicom, nema šansi da je prepoznaš. A uprkos tome, kvadratni metar je svakog dana još skuplji. Crnogorci prodaju zemlju, imanja za koja do juče nisu mogli dobiti ni 50.000 eura, jer jednostavno nikoga nisu zanimala, danas prodaju Rusima i Ircima po milion i po, dva miliona eura. Onda kupuju stanove u Podgorici, po primorju, čak i u Beogradu... Zemlja je odjednom puna milionera sa sela, bogataša koji su do juče muzli krave i čuvali ovce uz narodne popevke. *Jeza, brate.*

Zaboravio sam Vinera, ali sa pokojnim profesorom to nije bilo moguće. Opet sam sve prevrtao – heroin, hotelska soba, neka klinka – ne, ne i ne... Onda kontraudar, unutrašnji glas: „Stvarno si jedan

nezreli dripac. To što si ti idealizovao profesora, pa uporno i paranoično odbijaš da prihvatiš njegovu krivicu, to je – samo i jedino tvoj problem. Mjera tvog budalastog nepoznavanja nijansi svijeta – nema svetaca, i kraj. Kao što vidiš, a ipak odbijaš da prihvatiš, profesor nije bio onakav kakvim si ga ti zamišljao. Bio je smeće. I kraj.“

Ponekad volim te polemike između slojeva sopstvenog Ja. Kad onaj najdublji glas govori jedno, a onaj nestašni, hermesovski, imaginativni, paranoični glas bliži površini, igra svoju igru, odbija da se povinuje glasu nad kojim nema autoriteta. I uopšte, taj osnovni glas, sloj čistog sopstva, uglavnom biva nadvladan od slojeva koji iz njega proizilaze. To je onaj osjećaj kad nakon neke pizdarije govorite sebi – tačno sam znao da to ne treba da činim, ili govorio sam sebi, ostavi to, što će tebi sve ovo, ili, znate već...

Toga dana takve mentalne egzibicije bijahu nezvan, ali zahtjevan gost. Onaj što vam uđe u kuću, nenajavljen, a onda se odistinski razbaškari, i ne pokazuje želju za odlaskom.

Čim sam stigao u Biblioteku, riba na portirnici (Manja ili Milena, jedna od njih dvije, koju god da oslovim ispostavi se da sam izgovorio ime one druge), kaže mi da me je deset puta zvao „...neki muškarac, mlađi, nije se predstavio, iskreno da ti kažem, rekla bih da je neki smarač. A baš se na tebe namjerio, pitala sam da mu dam Filipa, bio je tu prije dva sata, reko', ako je nešto profesionalno, ali, baš nije htio. Tako da mislim da je nešto lične prirode.“

„Pa ti si kao Šerlok Holms...“

„Diplomski mi je o ser Arturu, a htjela sam te, jedan dan, kad budeš imao vremena, konsultovat oko neke literature... Znaš li da ništa ne mogu da pronađem...“

I dalje ne uspijevam da se sjetim koja je – i Manja i Milena studiraju engleski, i obje su pred diplomskim... bar u mom svijetu.

„... pa ti mi kaži kad budeš imao vremena. Znam da ti ne možeš odbiti Manju, zar ne, mačka mala?“

Obje se obraćaju muškarcima sa „mačka mala“, ali dilema je razriješena: Manja je. Lujka, govori o sebi u trećem licu. Biti opre-

zan, grozničavo se razabiram u jednoj od svojih svakodnevnih konfuzija.

„Manja, ne brini za to, ali danas nemam vremena, jesi li vidjela ovo o profesoru...“, zaustio sam da na brzinu konstruišem neki razlog zašto *ne danas, ah, samo ne danas*, i opet se sjetih profesora, on je, nesrećnik, bio nekako pri ruci...

„A kako nijesam... Ne mogu da vjerujem, znaš li kako mi je bilo...“ Manja pravi neki gest hiperekspresivne tuge, i odmah nastavlja, Manja, studentica anglistike, raspričana sekretarica u Gradskoj biblioteci, koja izgleda kao one brzoboreće glumice iz doba italijanskog neorealizma. Nije bez erosa, ali vjerovatno ima neku frustraciju koja joj ne dozvoljava da bude srećna, ili tako nekako: „...samo, viđi, pričala mi je majka, a ona je učila sa Antom, da je bio hipik, i da se primao na Indiju i te priče iz toga vremena... Ali, isto je mnogo – heroin i ona nesrećna djevojka... Ko bi to rekao, Maks, zar ne?“

„Potpuno si u pravu, Manja, kao i uvijek“, kažem i zamičem. Zavlačim se u svoju pseudo-kancelariju. Otkad se biblioteka renovira funkcionišemo u nekim potpuno suludim uslovima, nalik na ratne. Knjige nam se nalaze na više mjesta, svaka dva mjeseca zaposlene sele iz prostora u prostor, a niko ne zna da nam kaže koliko će trajati ovaj podgorički sveopšti Izgon knjiga. Prije neki dan sam obišao pola grada da bih pronašao našu pravnu službu. Sad su ih smjestili u neke jadne objekte u iseljenoj kasarni. Ah, sjetih se – kako je to bilo lijepo gledati – nestajanje kasarne koju je vojska nekadašnje zajedničke države držala u najljepšem gradskom parku. Moja kancelarija, još par prostorija i dobar dio knjiga nalaze se u nekadašnjoj zgradi Sportskog saveza, iza stadiona, pored gimnazije, prekrasnog velikog zdanja koje je ovome gradu prije stotinak godina poklonila italijanska kraljica Jelena, kći crnogorskog kralja Nikole.

Filip nije tamo, ali pojavljuje se nakon pola sata. Sređivao sam neke podatke o ovim novim izdanjima „Vijesti“, kada se ukazao moj prvi saradnik. Filip je čovjek koji je ovisan o boravku u kafićima. Od svih ljudi koje znam on najviše vremena provodi u podgoričkim ka-

feima, može satima da sjedi, prepričava gradske dogodovštine, sluša druge kako to čine, i sve tako, u krug.

Istovremeno, on je moje uši i oči na ulicama ovoga grada, bez obzira što ja to nikada nisam ni tražio, ni želio. Naprosto, ja sam mu omiljena adresa za rezimiranje, prepričavanje, analiziranje svega što čuje za svoga dnevnog divana. Uvijek živne kada to čini – kada unosi beskrajne priče u biblioteku, svoju biblioteku gradskih intriga, svađa, podjebica... (*Podgorička podjebica* – omiljena stilska figura Podgoričana. Sve što je kazano, zvuči dobro i pristojno, ali ga neki kontekst ili suptilna intonacija čini zapravo razornim; ako se na PP reaguje, ispadate teška seljačina, a ako reakcija izostane postajete – anegdota.) Uzgred, on tu svoju biblioteku drži savršeno sređenom, uvijek zna gdje je koja priča, sve su one tu, uvijek na dohvat ruke. Za razliku od ove istinske biblioteke u kojoj obojica zarađujemo svoj hljeb, gdje se ne snalazi baš tako vješto. Njegove oči uvijek posebno sijaju dok prepričava dnevnu dozu gradskih trivija... Ako je vruće stalno namješta svoju pretencioznu frizuru, nešto u stilu trubadura, bar ja zamišljam da su tako izgledali provansalski trubaduri. On meni kaže da mu ličim na staroengleskog kralja Knuta, i često me upravo tako zove. Naravno, slika kralja Knuta ne postoji, tako da ovakva izjava zapravo znači da ja ličim na njegovu verziju Knuta, odnosno ništa ne znači... Filip je upravo diplomirao na političkim naukama, a u biblioteci radi tek nekih pola godine.

Svakodnevno se začikuje sa Manjom i Milenom, uspijeva nekako da ih naporedo šarmira i nervira. Uživa u tome, stalno se smije kada mi prepričava svoje sitne igre i pakosti.

Sjećam se da je toga dana njegov nastup bio posebno ekspresivan, i bez suvišnog okolišanja.

„Vjeruješ li i ovo? Zamisli kralja, on je bio na žutome... Kunem ti se da sam bar deset puta pomislio kad sam ga gledao na televiziji – viđi kako je opušten, *ka da je na žutome...*“

Filip je sjeo za svoj sto, zapravo polu-sto. Tako ga zovemo. Manji komad nekog kompjuterskog stola, ugaoni elemenat koji naslonjen

na zid pod prozorom kancelarije (polu-kancelarije), djeluje nestvarno. Kao da sto upravo ulazi spolja, kroz zid, pa se eto – zaustavio.

Filip priča o tome kako je do maloprije sjedio ispred kafea „Berlin“ u Njegoševoj ulici, sa neka dva poznanika i ribom koja studira sa jednim od njih...

„Zamisli kraljicu! Sjedi riba s nama, i svi nešto gledamo novine, komentarišemo način na koji je skončao profesor, a ova riba ladno veli – mene sve ovo uopšte nije iznenadilo. On je poznat po nabacivanju studentkinjama. To svi znaju. Ja sam to iskusila na svojoj koži, on je i mene seksualno uznemiravao. E tu sam se odvalio od smijeha. Počeo sam nešto da je zajebavam, ne zbog profesora, nego onako, da bude ljepše... Pitam je – kako znaš da te je seksualno uznemiravao, a ona počela nešto da sere, a na kraju, znaš li što je ispalo – da joj je profesor negdje poslije predavanja, u holu zapalio cigaretu, kao nešto posebno galantno... Zamisli ćurku... A znam je neđe od ranije, mislim da je na prošlim izborima bila na mom glasačkom mjestu delegat neke partije, ili posmatrač neke od onih nevladinih organizacija... Mada, ja obožavam ribe iz NVO sektora, znaš one pametnice, a na sve spremne, paklena kombinacija, obožavam ih, a ova mi je bila uh, nešto gadna...“

Filip se opet smije svemu, kao da se sve zaista ponovo odigrava.

Pitam ga, malo kasnije, nakon reprodukovanih tirada iz kafića, što misli o svemu. On mi kaže: „Kako što mislim? Nema što da se misli. Postoje fakti. Bio je seronja, ali to ne mijenja moje izuzetno visoko mišljenje o njemu... Ja sam, uostalom, pola godine jurio ovu malu, nesrećnu Selmicu, i nijesam uspio da je kresnem. A lutka je bila, baš sam se palio na nju...“

„Dobro, dobro...“, onda mu, a to je stara podgorička podjebica, kažem „Dobro je to. Momak, aj pođi, ispljuska se...“

Opet se smije grohotom, ali nastavlja: „Ah, Selma... Svaka čast njemu, gledajmo stvari sa one bolje strane – žuto u tim godinama, znači, zaista je bio liberalan, ako ništa drugo... To nije folirao. Dobra mačkica, šema u hotelu... Na svemu do *over-a* mu zavidim. Samo što sada znam i da je bio lažov, ono licemjer, ali ko to nije... Civilizacija

je zasnovana na licemjerju, pa što bih se ja sad tu nešto posebno zgražavao... Ali, ne znam što mu je onda trebalo da onako lijepo priča o građaninu i vrlini, i ona starinska retorika, ali cool, nekako. To mu zamjeram, stvarno je ljigavo... A ti?“

„Nemam pojma. Nejasno mi je sve.“

„Što ti je nejasno? Nema tu, na žalost, ništa nejasno.“

„I meni je ljigava ta dvoličnost, ali nekako mi sve djeluje nestvarno, nakalemljeno...“

„Opet si paranoičan. U ovakva govna čovjek može samo sam sebe da uvali. Uvijek je tako...“

„Znam, ali ako je profesor bio narkoman, tajna policija je sigurno to znala, prislušivali su ga, pratili, morali su to znati, tu nema dileme... E, ali onda me čudi da ga nisu ucjenjivali ili nešto slično... Kad je prije dva mjeseca onako zajebavao predsjednika i premijera i njihovu svitu, mogla je tajna policija da ga učutka, ili da ga nekim njihovim, što ti sve znam kakvim kanalima, kompromituje... Zar ne? A nisu... To znači da takvo što o njemu nisu znali.“

„OK. Misliš paranoično, ali nije bez logike...“

„Paranoja nikad nije lišena logike, u tome i jest njena veličina, a stvarnost uglavnom jeste lišena logike“, kažem.

„I u tome je njena veličina... Vidiš, to je baš interesantna situacija“, veli Filip.

• • •

Poslije razgovora sa Filipom – koji je najednom netragom nestao – jedva sam čekao da završim boravak u biblioteci, a koji zapravo i nije bio uslovljen nekim poslovima koje je trebalo zaista da obavim. Samo sam čekao da mi se javi Vilma, da je čujem kako mi govori da je završila sa poslom, pa da me onda pokupi kod južne tribine stadiona i vodi u naš stan... Tamo ćemo da se mazimo, da pričamo i ljenstvujemo, a kad padne noć ona će napraviti jednu od onih čarobnih večera za dvoje, nakon kojih nastupa poremećaj u osjećaju vremena, svijet postaje bolji, noć duža, a na sve nalegne izmaglica božanske dokonosti...

Vilma, jedina prava čarobnica...